

חוקות הכסף האורז

מפעל המים הארצי

נתקבלה כהלואה לזמן ארוך. עד סוף השנה שעברה הגיע סכום ההלוואה ל-5.8 מיליון לירות. יחד, יותר משבע מיליון. למה הוצא כסף זה? ההוצאה הראשונה היתה כמובן לצורך בדיקות קרקע ונסיון נות. מטרת הנסיונות היתה למצוא את הגידולים החקלאיים המתאימים ביותר לקרקע, שיבטיחו את התוצרת הגבוהה ביותר. תקופת הנסיונים נמשכה ארבע שנים. רק בשנת 1960 החלה החברה בעבודה החקלאית הממשית, בשטחים החדשים. מובן שאז כבר היה ידוע מה יש לגדל ואיך. מהתכניות הנסיוניות לגידול אורז וקנה-סוכר, חזרה בה החברה חיש מהר. בשטחים החדשים החלו לעלות גידולים יותר שגרתיים, אך יחד עם זאת — גם יותר בטוחים. ראשית — ירקות, ואחריהם כותנה, בוטנים ופקעות לפרחים. האחרונים לא היו רק למטרות רוחניות — אלא גם מתוך שיקול אסטרטגי: שדה פרחים מרהיב עין, במקום אגם סבוך ופראי.

★ ★ ★

מהו ההפסד לכל דונם?

רנאן שוב מדברים המספרים. מספרים מדאיגים ביותר. (א) כותנה. בשנת 1960 עובד שטח של 6,750 דונאם. ההפסד הנקי מן הגידול: 433 אלף לירות. שנה אחרי כן נורעה הכותנה על שטח של 5000 דונאם. ההפסד שנחשב — 336 אלף לירות. בשנת 1962 גרמו 3000 דונאם ל-328 אלף לירות הפסד. בשנה זו היה ההפסד על כל דונאם כותנה מ-109 ל-109 (בשנת 1960 רק 64 ל"י לדונאם). (ב) פקעות לפרחים. בשנת 1960 נזרע שטח של 300 דונאם לצרכי פקעות, שהגיע 74 אלף ל"י הפסד. בשנה הבאה נזרעו 370 דונאם שנמתימו בהפסד העצום של 237 אלף ל"י. כל דונאם המיט שואת הפסד של 107 ל"י. בשנה השלישית ויתרה החברה בכלל על גידול הפקעות, לאחר שיחד עם תקופת הנסיונות שנערכו להם, פרחו הפסדי פקעות הפרחים לממדים של 467 אלף ל"י. (ג) בוטנים. בשנת 1960 גידלו 5000 דונאם, הפסד של 271 אלף ל"י. ואילו כעבור שנה קברו אגוזי-אדמה 199 אלף ל"י בשטח של 4200 דונאם. רק שנת 1962 הביאה, לראשונה, רוח של 120 אלף ל"י. את העובדה המזווה הזו מסביר מבקר ה"מדינה במחירים הגבוהים שהיו לבוטנים בשוק הבינלאומי באותה שנה, ובפיתוח ערך הלידה. (ד) ירקות. בשטח זה היה הכשלון מלא, הביא להפסדת גידולי הירקות כבר ב-1962. בסך הכל נשא גידול הירקות בשנים 1959-61 הפסד של חצי מיליון לירות. היו גם כמובן הפסדים אחרים. על אחדים

האגם שנרצח

מלבד חמדת טבע, היתה אגם החולה גם מקור שפע כלכלי ליושבי הנגב. עיקר היה האגם המקור הגדול ביותר בארץ לגידול מים מתוקים, ומקור של מים זולים להשקאת השטחים סביבו.

ביסוד החברה — רשות לפיתוח החולה, חברה בע"מ. ההחלטה קבעה כי מטרת ה"חברה לחקור, לעבד ולפתח את שטח זכיון החולה לזמן ארוך...

אדמת הכבול נכללה בשטח המוכר ל"חברה, ככונה שהחברה תרכיב את הנסיון והידע שהצטברו בעיבוד אדמה זו, ותנצל את סגולותיה בדרך של יצור גידולים ה"מקובלים בארץ וגידולים חדשים... לחברה יתרון בכך שהוצאותיה על מי השקיה הן נמוכות, כיוון ששטחי החברה קרובים לאספק הירדן."

זוהי ההתחלה של ההסטוריה החדשה של החולה. כל מה שקרה אחר כך היה תוצאה ישירה של התחלה זו. קודם כל השקעות: ההשקעה הבסיסית התבטאה ברכישת ה"מניות על-ידי שלושה שותפים העיקריים — בסך כולל של 1.5 מיליון לירות. הייתה

בדו"ח שנכתב על-ידי מבקר המדינה והת"מ פרסם תחת הכותרת: דין וחשבון על הביקורת ברשות לפיתוח החולה בע"מ, נאמר:

"לרשות החקלאות בארץ הועמד, כתוצאה מהיבוש של החולה, שטח רצוף המשתרע על 60 אלף דונאם — מזה 17 אלף דונאם אדמת כבול. לקראת גמר פעולות הייבוש, בסוף שנת 1955, הוחל בחלוקת אדמות ה"חולה. 36,500 דונאם הוקצבו ליושבים ו"מוסדות, שהיו קיימים אותה עת בסביבת האגם, ו-23,500 דונאם הנותרים — ביניהם מרבית שטח הכבול — נועדו לעיבוד חק"לאי על-ידי גוף ציבורי שיוקם למטרה זו ושבנו ישתתפו הממשלה, הסוכנות היהודית והקרן הקיימת לישראל..."

ביוני 1956 החליטה הממשלה לפתח כוחו של שרי-חקלאות, לייצג את הממשלה

מהם כותב בדו"ח שלו מבקר המדינה: "עם הקמתה קיבלה החברה מחעד הנאמ"נים ציוד חקלאי רב, שהוא רכש. הציוד, שנרכש עוד לפני קום החברה, הוזמן לאחר התייעצות עם מומחים לכבול מחו"ל. ערכו בזמן הרכישה היה 200,000 ל"י. החברה, שחלק מהציוד היה מטיפוס מיושן ולא התאים לצורכי החברה, עקב ייעודו של הציוד לאדמת הכבול לא הצליחה החברה למכור אף במחירים גבוהים. חלק מציוד זה מסופר כעת ללא שימוש."

"במשך השנים רכשה החברה ציוד חקלאי נוסף. הציוד, שבידי החברה ליום 31.12.62, כולל בעיקר טרקטורים, כלים נגררים, קומ"ביינים, קטפות ומחפרים, וערכו מגיע, לאחר ניכוי פחת, ל-700,000 ל"י בקירוב."

בסופו של דבר הגיע גרעון החברה, עד תום שנת 1961, לסכום המוערך של 2,598,000 ל"י. עם צריכת מאון שנת 1962, נראה כי הגרעון יגדל לפחות בעוד מליון לירות.

★ ★ ★

"פרי הגליל": 400,000

שרשרת ההפסדים לא נגמרה בהפיסדים חקלאיים בלבד. כי לרשות החולה היו אמצעים יותר גדולים: ליצור קונצרן כלכלי שלם, כולל בתי-חרושת, המבוססים על התוצרת החקלאית של קרקעות האגם. הדוגמה הבולטת ביותר של הקונצרן הזה, היא חברת-בת לרשות-החולה — בית החרושת לשימורים פרי-הגליל.

בדו"ח מבקר המדינה נאמר:

"חברת פרי הגליל בע"מ נוסדה בשנת 1959 על-ידי רשות לפיתוח החולה וחברת תעשי אזורי פיתוח בע"מ בחלקים שהיו. החברה הקימה בחצור שבגליל העליון מפעל לייבוש ירקות ושימור פירות. הקמת המפעל בחצור נועדה בעיקרה כדי לספק תעסוקה לחושבי המקום."

"הרשות לפיתוח החולה שותפה בחברה, במטרה, שהיא תגדל ותספק את מרבית ה"ירקות הדרושים למפעל בעוד שהפירות הדרושים יתקבלו ברובם מהמשקים שבאיזור; לכן נכנסה החברה לפיתוח הגליל ה"עליון — שהוקמה על-ידי המועצה האזורית הגליל העליון ומשקי הסביבה — כשותף בסרי הגליל. התחזית לאספקת ירקות על-ידי רשות החולה לא התממשה. אמנם בשנים 1959 עד 1961 סופקו ירקות על-ידי הרשות, אך בכמות פחותה מאשר בתחזית. בשנת 1962 הפסיקה הרשות את גידול הירקות וחברת פרי הגליל נאלצה לחפש מקורות אספקה אחרים; כן הפנתה החברה פעולתה למוצרים אחרים במיוחד בענף שימור ה"פירות. עם הפסקתה של אספקת הירקות על-ידי הרשות, היא חדלה מלהיות שותפה פעילה בחברה."

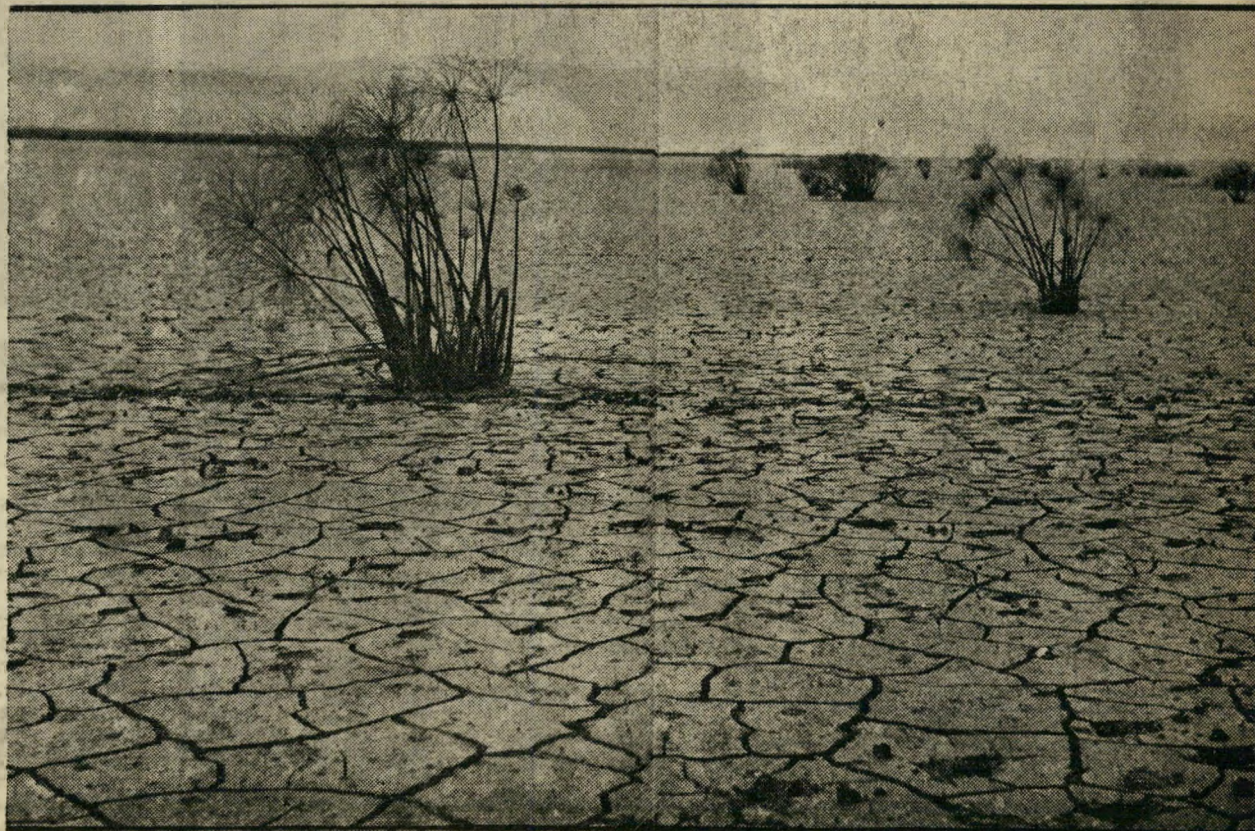
"הפעלת המפעל בתפוקה המתוכננת גרמה לו הפסדים, שלפי המאון האחרון ליום 31.12.61, הצטברו לסך כ-400,000 ל"י. המחזור של המפעל בשנת 1962 הגיע ל-1,500,000 ל"י. אם כי החשבונית לשנת 1962 עוד לא סוכמה, אין להניח כי על יסוד מחזור זה יגיעו לרווחים, כי אין בו כדי ניצול משקי של המפעל. גורם חשוב לתוצאות אלו הוא החוסר באספקה סדירה של חומרי גלם, כיוון שבדרך כלל היו למפעל אפשרויות שיוק לתוצרתו."

★ ★ ★

בכך מסתיימת, למעשה, ההסטוריה החדשה של החולה. ניתן רק להוסיף כמה מילים שנרשמו על-ידי מבקר המדינה: "במשך שנות קיומה של חברת רשות החולה הוקמו שבע ועדות — שש מהן בשנתיים האחרונות... בעקבות ההפסדים בפעולות החברה, הוחל בדיונים מקיפים על עתידה של החברה ועל עתיד הקרקעות שבידיה."

המילים האחרונות הן מילותיו של פיטר מרום, החתומות את אלבום צילומיו: "היו היה אגם... תם סיפורו."

מהן הסיבות העקרוניות ל"כשלון מדיניות משק המים ש"ישראל? מה עתידה של התכנית ליישוב הנגב? על כך בכתבת הבאה בפירדה.

אותו מקום עצמו - כפי שצולם אחרי הייבוש על-ידי כמר מירום. הצלם חבר חולתה